

Open Access jeb brīvpieejas kustības iniciatīvas Latvijā un Latvijas Universitātē

Sandra Ranka
Ilga Rampāne
LU Bibliotēka

LU Zinātnes padomes sēde, 06.03.2013

Open Access (1)

- *Open Access* ir
 - kustība jeb iniciatīva, kuras mērķis ir veicināt un atbalstīt bezmaksas brīvpieeju elektroniskajiem resursiem izglītības un akadēmiskajā vidē;
 - brīva, pastāvīga, pilnteksta tiešsaistes pieeja bez finanšu, tiesiskiem un tehniskiem šķēršļiem – tiesības lasīt, lejuplādēt, kopēt, izplatīt, saglabāt, drukāt ar ierobežojumu ievērot autortiesības, citējot darba autoru un saglabājot darba integritāti .
- Galvenais mērķis – nodrošināt tūlītēju un bezmaksas piekļuvi un izplatību zinātniskām publikācijām un datiem internetā.
- *Open Access* palielina pētniecības izmantošanu, ietekmi, un attīstību.

Open Access (2)

Open Access – bezmaksas brīvpieeja tiešsaistē zinātniskajām elektroniskajām publikācijām

Gold Open Access

Zinātnisko rakstu publicēšana
Open Access žurnālos

Green Open Access

Zinātnisko rakstu deponēšana jeb pašarhivēšana institucionālajos* vai nozaru repozitārijos.

***Institucionālais repozitārijs** – tiešsaistes vietne pētnieciskas institūcijas intelektuālā darba rezultātu apkopošanai un izplatīšanai digitālā formātā, nodrošinot to pārvaldību, ilglaicīgu saglabāšanu un pieejamību.

Parastā publicēšanās shēma

Ierobežota piekļuve - ierobežota pētniecības ietekme

12-18 mēneši

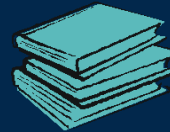
Ietekmes cikls sākas:
Ir veikts pētījums

Zinātnieks uzraksta preprintu pirms recenzēšanas

Raksts iesniegts žurnālam

Eksperti preprintu recenzē

Autors preprintu rediģē

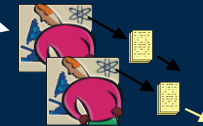
Recenzētais postprints ir akceptēts, sertificēts, publicēts žurnālā

Zinātnieki var piekļūt postprintam, ja viņu universitāte žurnālu abonē

Jauns ietekmes cikls: Jauns pētījums tiek veikts uz iepriekšējā bāzes

Por Tim Brody

Open Access publicēšanās shēma

Maksimāla piekļuve pētniecībai – Open Access

12-18 mēneši

Ietekmes cikls sākas:
Ir veikts pētījums

Zinātnieks uzraksta preprintu pirms recenzēšanas

Raksts iesniegts žurnālam

Preprints tiek deponēti universitātes IR

Eksperti preprintu recenzē

Autors preprintu rediģē

Postprints tiek deponēti universitātes IR

Recenzētais postprints ir akceptēti, sertificēti, publicēti žurnālā

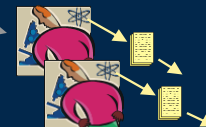

Zinātnieki var piekļūt postprintam

Jauns ietekmes cikls:
Deponētā pētījuma ietekme ir lielāka (un ātrāka), jo ir nodrošināta maksimāla piekļuve

Jauns ietekmes cikls: Jauns pētījums tiek veikts uz iepriekšējā bāzes

Por Tim Brody

Eiropas Komisijas 7. ietvara programmas projekti (1)

- *OpenAIRE - Open Access Infrastructure for Research in Europe* : 2009-2012, 38 dalībnieki no 27 valstīm, t.sk. LU Bibliotēka
 - galvenais uzdevums - izveidot infrastruktūru, lai palīdzētu pētniekiem izpildīt Eiropas Komisijas 7. ietvara programmas un Eiropas Pētniecības padomes *Open Access* iniciatīvu prasības – nodrošināt zinātnisko publikāciju brīvpieeju
 - Eiropas Komisijas 7. ietvara programmas *Open Access* nostādnes (*EC Open Access Pilot in FP7*)
 - Eiropas Pētniecības padomes *Open Access* vadlīnijas (*ERC Scientific Council Guidelines for Open Access*)

Eiropas Komisijas 7. ietvara programmas projekti (2)

- *OpenAIREplus - 2nd Generation of Open Access Infrastructure for Research in Europe: 2012-2014, 41 dalībnieks no 31 valsts*
 - galvenais uzdevums – turpināt projektā *OpenAIRE* iesākto, sasaistot brīvpieejas publikācijas ar pētniecības datiem

LU Bibliotēkas darbība *Open Access* atbalstam EK projektu ietvaros

- Veicina izpratnes veidošanos par *Open Access* Latvijas akadēmiskajā vidē.
- Atklāj un popularizē brīvpieejas resursus.
- Piedalās LU e-resursu repositārija veidošanā.
- Organizē regulārus seminārus, diskusijas, piedalās relevantos pasākumos, popularizējot EK *Open Access* nostādnes.
- Informē 7. ietvara programmas projektu dalībniekus par EK prasībām *Open Access* jomā.

Jaunākie EK dokumenti *Open Access* atbalstam, 2012

- COMMISSION RECOMMENDATION of 17 July 2012 on access to and preservation of scientific information
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS - A reinforced European Research Area partnership for excellence and growth (17.07.2012)
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS - Towards better access to scientific information: boosting the benefits of public investments in research (17.07.2012)

Komisijas ieteikums par piekļuvi zinātniskajai informācijai un tās saglabāšanu (1)

- Sabiedrības finansētu pētījumu rezultātiem jābūt plaši izplatītiem
- Open Access nostādnes uzlabos pētniecības veikšanas iespējas, novērsīs pētījumu dublēšanos, samazinās laiku informācijas meklēšanai un piekļuvei
- **Ieteikumi dalībvalstīm –**
 - Noteikt skaidru politiku zinātnisko publikāciju, kas finansētas no sabiedrības līdzekļiem, izplatīšanai un brīvai piekļuvei
 - Izvirzīt noteiktus mērķus un indikatorus to attīstības novērtēšanai
 - Izvirzīt politikas ieviešanas plānus, sadalīt atbildības to realizēšanai
 - Plānot šim darbībām atbilstošu finansējumu

Komisijas ieteikums par piekļuvi zinātniskajai informācijai un tās saglabāšanu (2)

- Plānotie rezultāti
 - Brīva piekļuve publikācijām, ieteicams uzreiz pēc to publicēšanas, bet ne vēlāk kā 6-12 mēnešus pēc publicēšanas
 - Brīvpieejai atbilstošas licenšu sistēmas izveide saskaņā ar esošajām autortiesību normām
 - Akadēmiskās karjeras attīstības sistēma, kas atbalsta zinātniekus, kas publicējas brīvpieejā, kā arī jaunu, alternatīvu zinātniskās darbības novērtēšanas modeļu ieviešana un attīstība

Komisijas ieteikums par piekļuvi zinātniskajai informācijai un tās saglabāšanu (3)

- Nodrošināt, ka pētniecības institūcijas, kas pārvalda vai saņem valsts (sabiedrības) finansējumu:
- Definē institūcijas zinātnisko publikāciju izplatīšanas un brīvpieejas politiku
- Izstrādā šīs politikas ieviešanas plānu
- Paredz finansiālus līdzekļus pētniecības rezultātu izplatīšanai
- Paredz atbalstu pētniekiem , kas savus rakstus izplata brīvpieejā
- Sniedz informatīvu atbalstu zinātniekiem, kā izpildīt Open Access nostādnes, it īpaši, kā risināt autortiesību jautājumus

COMMUNICATION - A reinforced European Research Area partnership for excellence and growth

- Sadaļā 2.5 Par optimālu piekļuvi pētnieciskajām zināšanām, to izplatīšanu un apriti:
 - Pētnieciskajām organizācijām tiek ieteikts nodrošināt brīvu piekļuvi publikācijām un datiem, kas veidoti sabiedrības finansētas pētniecības rezultātā
 - EK pieņems brīvu piekļuvi zinātniskajām publikācijām kā pamatprincipu visos ES finansētajos projektos programmā **Apvārsnis 2020**. Pētniecības datu publiskošanā tiks ņemta vērā situācija dažādās zinātņu nozarēs, biznesa interešu un privātuma aizsargāšana.

COMMUNICATION - Towards better access to scientific information: boosting the benefits of public investments in research

- Pētniecības rezultāti – publikācijas un dati - ir jāizplata ātri un plašam lietotāju lokam, izmantojot digitālos medijus.
 - pētniecisko atklājumu veikšanas paātrināšana
 - pētniecības rezultātu sistemātiska izmantošana Eiropas ekonomikā un rūpniecībā.
- **Lai paātrinātu zinātnes un tehnoloģisko progresu, ES ir jāpārskata tās politika un prakse zinātniskās informācijas izplatīšanā un jāveic pasākumi, lai uzlabotu piekļuvi sabiedrības finansētas pētniecības rezultātiem**
- Pašlaik 20 % no visiem zinātniskajiem rakstiem ir pieejami brīvpieejā, no kuriem 60 % ir deponēti repositārijos
- Vairāk nekā 200 pasaules akadēmiskās vai pētniecības finansēšanas institūcijas un organizācijas pieprasa brīvu piekļuvi zinātniskajām publikācijām
- Sabalansēta pāreja uz Open Access publicēšanās modeli
 - nesagraut zinātniskās informācijas sistēmu, kas balstās uz jau esošo publicēšanās modeli
 - publicēšanai (rakstu izvēle, recenzēšana un publicēšana) nepieciešams finansējums
 - ievietojot rakstus repositārijos, jāievēro izdevēju autortiesības un to noteikto embargo periodu

COMMUNICATION - Towards better access to scientific information: boosting the benefits of public investments in research

- Veidot pilotshēmu vai projektu brīvai piekļuvei zinātniskajiem datiem un to atkārtotai izmantošanai, ja dati veidoti programmas Apvārsnis 2020 projektu ietvaros
- EK aicina Eiropas parlamentu un padomi atbalstīt OA politiku, pieņemot atbilstošas nostādnes un atbalstot projektus un infrastruktūras
- Apzināt akadēmisko institūciju, pētniecības centru, bibliotēku, zinātnisko izdevēju, mazo uzņēmēju, valstu valdību viedokli Open Access jautājumā
- **Galvenie EK mērķi:**
 - 2014. gads – Open Access nostādnes jeb politika par brīvas piekļuves nodrošināšanu zinātniskajiem rakstiem un datiem tiks ieviesta visās ES valstīs visos līmeņos
 - 2016. gads – brīva piekļuve ES publicētajiem zinātniskajiem rakstiem palielināsies no 20 % uz 60 %
 - 100 % publikāciju, kas izstrādātas programmas Apvārsnis 2020 ietvaros būs brīvi pieejas tīmeklī

LU e-resursu repozitārijs (1)

D lu.lv <https://dspace.lu.lv/dspace/>

The screenshot shows the DSpace repository interface for the University of Latvia. At the top left is the University of Latvia logo and name. The main header area includes the text 'DSpace at University Of Latvia >' and language selection links for Latvian, English, Deutsch, español, and suomi. The central content area is titled 'E-resource repository of the University of Latvia' and provides a description of the repository's purpose. Below this is a search section with a text input field and a 'Go' button. The 'Communities in DSpace' section lists various categories such as Administrative documents, Academic journals, Libraries, Botanical Garden, Departments, Doctoral Thesis, EC-funded resources, Faculties, Institutes, Institutes and agencies, and Museums. On the right side, there is a notice for staff members and a section for RSS Feeds with three feed icons.

Search DSpace
Go
Advanced Search
Home
Browse
Communities & Collections
Issue Date
Author
Title
Subject
Sign on to:
Receive email updates
My DSpace
Edit Profile
Help
About DSpace

DSpace at University Of Latvia >

[Latviešu](#) [English](#) [Deutsch](#) [español](#) [suomi](#)

E-resource repository of the University of Latvia

E-resource repository of the University of Latvia provides the possibility to collate, preserve and access freely the scientific achievements of the University of Latvia. It contains publications of the staff members of the University of Latvia - published articles, doctoral thesis and abstracts, conference proceedings, administrative, scientific and funded project reports and other electronic documents.

Search

Enter some text in the box below to search DSpace.

Go

Communities in DSpace

Choose a community to browse its collections.

- [Administrative un informācija dokumenti / University Administration](#) [8]
- [Akadēmiskais apskats / The University of Latvia Press](#) [0]
- [Bibliotēkas / Libraries](#) [381]
- [Botāniskais dārzs / Botanical Garden](#) [0]
- [Departamenti / Administrative Units](#) [15]
- [Doktortēzas / Doctoral Thesis](#) [255]
- [ES finanšu resursi / EC funded resources](#) [0]
- [Fakultātes / Faculties](#) [220]
- [Filāles / Branches](#) [0]
- [Institūti un aģentūras / Institutes and agencies](#) [30]
- [Koleģiāts / College](#) [0]
- [Universitātes konferences materiāli / University conference papers](#) [4]
- [Universitātes raksti / Acta Universitatis Latviensis / Scientific papers](#) [255]
- [Zinātniskā izpētiņa Latvijas Universitātē \(1926-1944\) / Scientific Research in the University of Latvia \(1926-1944\)](#) [29]
- [Zinātnu un tehnoloģiju vēstures muzejs / Museum of History of Science and Technology](#) [0]
- [Žurnāli un periodiskie izdevumi / Magazines](#) [60]

If you are a staff member of the University of Latvia and want to publish your electronic document into this repository, please consult with LU ITD service at itd@lu.lv

The author itself is responsible about possible submission copyright issues.

[Pamācība dokumentu ieviešanai uz satura krātuvi](#)

RSS Feeds

- [\[RSS\]](#)
- [\[RSS\]](#)
- [\[RSS\]](#)

LU e-resursu repositārijs (2)

- Izveidots 2011.gadā.
 - LU rektora rīkojums “Par Latvijas Universitātes institucionālā repositārija izveidi” (Nr. 1/155 no 19.05.2011.);
- Mērķis - nodrošināt LU zinātnisko un intelektuālo sasniegumu apkopošanu, saglabāšanu un pieejamību.

LU e-resursu repozitārijs (3)

- Saturs
 - mācībspēku un pētnieku darbi digitālā formātā:
 - raksti (*preprintus, postprintus*);
 - prezentācijas;
 - konferenču/semināru ziņojumi un tēzes;
 - promocijas darbi un kopsavilkumi;
 - monogrāfijas vai to daļas;
 - mācību-metodiskie materiāli;
 - citi elektroniskie dokumenti.

LU e-resursu repozitārijs (4)

– struktūrvienību sagatavoti:

- pārskati;
- rakstu krājumi;
- periodiskie izdevumi.

– EK pētījumu un projektu pārskati u.c. resursi

- [EC finansētie resursi / EC funded resources](#) [0]
 - [EK 7. ietvara programmas projekti / EC FP7 projects](#) [0]
 - [OpenAIREplus](#) [0]

➤ Visa veida digitālā informācija

– teksts, attēli, video

Paldies par uzmanību!

Sandra.ranka@lu.lv

Tālr. 67551286

Ilga.rampane@lu.lv

Tālr. 67551279